

TRESOR DELS AVIS

REVISTA D'ETNOGRAFIA, MITOLOGIA I FOLKLORE
DE CATALUNYA Y BALEARS

PUBLICADA PER
ANDREU FERRER

SUMARI

Escomesa.—El Director.—*Notes Folkloriques.*—(De un llibre inèdit)—
Antoni Pons, Pvre.—*Núvols.*—Noms, formes especials i lo que pronos-
tiquen.—Andreu Ferrer.—*Els Amics de la Tradició popular.*—*Condi-
cions* baix de les quals se publica aquesta Revista.—*Notes bibliogrà-
fiques.*

ESCOMESA

Els qui sentíu amor a tot lo de la nostra terra, més d'una vegada haureu deplorada la desaparició de les antigues costums tradicionals, que encara fórem a temps a veure en la nostra infantesa. Moltes avui queden arreconades per posar-ne en pràctica altres d'exòtiques. Això que deim en referència a les costums passa, i tal volta amb més escala, amb les cançons de la terra que se cantaven sempre en les feines casolanes o en les ocupacions pagesívoles, i se van substituint per altres modernistes, fragments sarsuelescs que tant desnaturalisats queden en boca del nostre poble.

La novel·la per entregues va fent oblidar les nostres rondalles que tant divertien als infants i joves mallorquins aplegats en les vetlades d'hivern dins la llar pagesa. Fins i tot els nins comensen ja a retirar molts de jocs que foren la nostra delícia quant érem menuts, per practicar amb mala trassa els forasters que en molts de col·legis les ensenyen.

Tot el caràcter mallorquí perdrem si no prenim una forta creuada a favor de la tradició dels nostros avantpassats, per la conservació i depuració del tresor de sabiesa popular que'ls nostros avis nos llegaren.

Així com van baixant a la tomba els nostros vells s'en enduen un bon bagatge d'elements tradicionals que ja sols ells

posseïen. ¡Deu sap els que han desaparegut per no haver hi hagut qui se cuidás d'arreglar los quant estaven en us.

Aficionat de molt de temps enrera a la recerca de la tradició oral i posseïdor ja d'un gran cabal d'elements folklòrics per mi mateix arreglats de boca del poble, he pogut de cada día més convencer-me de que no cal perdre gens de temps, de que es precís intensificar més i més la replega de tantíssims d'elements com romanen encara, escampats ençá i enllá, dins les ciutats i pobles de la regió baleàrica; i com sé lo poc que pot una persona sola per fer tal replega i lo molt que s'avansaria si pogués ajuntar a son esforç el de tots els qui estimen lo nostro, m'he proposat dur jo a cap aquesta gran tasca d'arreglar tot el cabal folklòric de la nostra regió, sol licitant al mateix temps la cooperació de tots els qui poden, per veure si dins breu temps queda arxivat tot quant té sabor de la terra i va caiguent per desgràcia en desús.

An aquest fi he oberta una llista de col laboradors del recull folklòric de Balears an els que donarem el nom de *Amics de la Tradició popular* i al mateix temps, per considerar la de primera necessitat per dur a cap aquest projecte, he cregut convenient la publicació d'aquesta Revista que serà tot d'un cop *Arxiu del Folklore Balear* i orga de comunicació entre els *Amics de la Tradició popular*.

Deu fassa que sia fructífera l' obra que m'he proposada i que logri despertar a tots els bons mallorquins, an a qui desde aquestes columnes salud coralment amb un: *Deu vos guard*.

EL DIRECTOR.

NOTES FOLK-LORIQUES

(De un llibre inèdit)

Amb l'afany sempre creixent que l'arqueòlec treu a flor de terra, després de acertada excavació, les columnes trossetjades i les estàtues que llarc temps eren romanes enterrades, així també En Marià Aguiló, amador fervent de la tradició gloriosa de la nostra rassa, s'imposà l'esbraonadora tasca de desenterrar de l'oblit, certament incompreensible, tot el seu passat literari i cultural.

«Remembra lo passat, ordena lo present, proveeix al esdevenidor —No guardes a quants plaus, mas a quals» tal era el lema i l'estel lluminós que el guià durant tota la seua vida activíssima, consagrada al enaltiment de la patria; lema que també seguiren un estol nombrós de deixebles els noms dels quals llueixen amb raigs de viva claror dins el cel de la nostra història.

Ateses per D. Marià les obligacions que el càrrec de Bibliotecari de la Universitat de Barcelona li imposava, compartia tot el temps sobrer comentant, amb gaubança d'erudit intel·ligent, algùn romançeret gòtic aon tant hi sovintetjava l'ornamentació del trèbol i lliris, o també fulletjant, amb afecte amorosit, algùn llibret del bon temps de nostra parla, tot brodat de miniatures exquisides d'En Romeu Despral, preparant-ne una feal reproducció. Així, dins el llibre dels «Fòchs fòllets» canta:

Enaltir la llengua nostra
no ès obra del cant tan sols:
sos bells llibres antichs mostra
primer, si enaltir-la vols.

I, tancava solsamant aqueixes joies bibliogràfiques del nostre passat, amb la llissó de les quals tant gosava, quant era venguda la hora de

reprendre noves i llargues exides pel territori de la llengua catalana, per escoltar i recullir de la mateixa boca del poble, i arxivar-ho llavor dins les planes del llibre, tots els seus records i sentiments, els dictats de bona criança i sebre pràctic, fills de la experiència quotidiana, que s'anava trametent de generació en generació, ja sia amb les estrofes cisel·lades d'una tradició històrica, esfumada com a dins boires, o amb la concisió lapidària dels refranys o adagis. I al retorn de cada exida eren obertes les ventrades carpetes, aon gordava en borrador el Cançoner, Refraner, Vocabulari, la Bibliografia Catalana, fent creixer aqueix tressor amb noves i riques variants d'una cançó que amb mà febrova havia apuntada en el llibre de notes; un mot característic d'una encontrada, la còpia d'un document interessant per la història i la llengua que per sort trobá din la pols d'un arxiu abandonat, i que donava entrada en la producció poètica, de forma indefinida encara, per mancar models per la imitació.

Donar als pensaments forma
tasca n'és de mal acert,
y més pel jove sens norma
que usa un llenguatge que's pert.

De vegades li era seguit al gran Mestre trobar-se agraçosament sorprés per ric present de material folk-lòric que l'efecte de un deixeble li trametia, desde el reconet humil de la vila aon nasqué, en penyora de viu agraïment per la *consagració literària* que d'ell havia rebuda, i al propi temps, de fonda admiració per l'obra que duia entre mans.

De Mallorca, i just de D. Tomás Forteza, autor de la excel·lent «Gramàtica Catalana» no ha molt publicada, rebé més de vuit mil cançons populars, i milenars de modismes, adagis, mots i camvis característics de la parla mallorquina. ¡Deu fassa la gracia que prest sia estampat aqueix tressor folk-lòric que D. Marián, a l'hora de la mort, deixava encara inèdit.

Talment, Na Beatriú i Na Laura, creacions estètiques, una i altre del Dant i Petrarca, personificació la primera de la Teologia, reina de totes les ciències, així Na Blancaflor del nostre Romancer, era per D. Marián, la personificació de la poesia popular al servei de la qual consagra els amors juvenívols de la seua ànima que mai poguè refredar la vellura amb tota sa fredor geladora. Enamorat dels nostres glosadors pagesos, que sense sebre de llegir tant l'abellien amb llurs codolades, «després que hagué caigut, com ell mateix confessa, en la tentació de versetjar, esglai que el romanticisme feu de moda, i tot anant-se a ama-

NUVOLS

NOMS, FORMES ESPECIALS I LO QUE PRONOSTIQUEN

Vataquí la primera enquesta que proposam als «Amics de la Tradició popular» an els que agraiïrem nos diguin lo que'n saben sobre aquest punt. Totes les contestes que se rebïguen poden ésser interessantíssimes pels qui se proposin estudiar la meteorología popular regional.

Els nostros pagesos encara que no hajan estudiades les classificacions científiques, que en tots els tractats d'aquesta matèria se troben, se'n han feta una de classificació i distingeixen la major part de les formes que solen prendre els núvols, amb un nom especial com també la seua experiència i la que heredaren de sos pares les han fet fer pronòstics sobre els meteors que han de socceir al prendre aquells una de les formes conegudes.

Pregam a tots els «Amics de la Tradició» que nos contestin lo que'n sápiguen o treguin en net de les preguntes que fassin sobre això a pagesos entenimentats d'experiència.

A fi d'evitar repeticions i perque servezca d'orientació vagen aquí els que tenim ja recullits sobre aquest tema.

CAPA.—En general se sol dir an els nigulats negrosos que matins i horesbaixes están perplantats pardamunt l'horitzó, i solen pronosticar pluja. En això se funda la dita popular: Si'l sol el dimecres se colga amb capa plourá abans del dissapte.—Artá.

Altres, no condicionen el *colgar-se* o ésser dimecres sino que diuen: *El sol du capa, prest plourá* —Artá.

ES BRAVEROL — Es un nigulat redonenc i vermeyós que quant surt a la part del gregal (N. E.) anuncia pluja per l'endemá.— Artá.

TAVELLES.—Son uns núvols prims que tenen la forma dels dobles de la roba, i solen estendre-se per tot el cel. Pronostiquen

pluja En això se bassa l'adagi: *Cel atavellat dins tres dies banyat.*— (Mallorca.)

Tal volta la paraula *entepinat* qu'en el mateix adagi apliquen a Algaida sigui una corrupció d'aquella.

S'ATAVELLADET.—Es una serie de tavelles petites que en forma d'arcada solen al horabaixa estendre-se de Llevant a Ponent. També senyala pluja.—Artá

ROQUETES.—En certes diades, i molt especialment de vetlada, tot el cel está entapissat de boires blanques com a borrallons de llana i se les anomena «Roquetes» També indiquen que plourá prest. En això se basse el refrány: *En el cel roquetes, a la terra bassetes.*— (Menorca)

SES PAUMES.—Són uns núvols llarguers semblants a palmes de fasser que van de Tramontana a Mitjorn i diuen qu'en sortir la pluja és segura i com més gruixades són, més plourá.—Artá

ETS ATLOTS DE SANTANYÍ.—Són tres nigulats primets que aguaiten devers el llebeig (S. O.) i senyalen pluja.—(Artá).—D'Algaida les veuen sortir darrera el Puig de Cura i els e diuen: *Ets homonets o padrinet de Santanyi.*

BAIXOS.—Se diuen als niguls gruixats que després de forta batuda d'aigo solen quedar al horitzó; solen indicar que tornarà ploure. (Mallorca).

BOIRES TENRES.—Son aque'les boires que després de ploure s'extenen per damunt les montanyes tapant els cims.—(Artá).

TORRES.—Són lo que científicament se diuen *nimbus*, això es, núvols redonencs semblants a montanyes una damunt l'altra.—(Artá).

CAPARROTS.—Són els mateixos anteriors, però més negrosos.—(Artá).

ES CADAFOES DE PORTOL.—Són unes nuvolades grosses en forma d'encens que desde Palma veuen sortir a la part de Llevant. Quant surten al ondemá plou.—(Palma).

CEYA.—Donen aquest nom a un nigulat blanc que está ajassat al horitzó quant s'ha post el sol.

CEYOLA.—Altre nigulat semblant en forma i posició, però generalment negrós, i que está al Ponent quant el sol s'amaga. Senyala pluja.—(Menorca).

EN TUDOSSA.—Es un núvol gros, cendrós i blau en el fons que sol sortir a la Tramontana quant ha de fer savó.—(Artá).

UNA SERRADA.—Es una nigulada molt grossa, per lo regular negra, que sol sortir al Ponent o al Llebeig. Senyala tempestat.—(Menorca).

N'ELIES.—Es un núvol gros que surt a la part de Xaloc —(Artá).

SA BECA.—Es una nigulada semblant a la *Serrada* que se veu sortir a Ponent i pronostica pluja —(Artá)

BARRA FITBLONERA.—Es una nigulada llarga i negrenca com un fibló que se posa com a suspesa a la Tramontana.—(Capdepera).

ES NUVOLAT AMB CABAYERA.—Se diu a un núvol que pren aqueixa forma i surt a la part de Mitjorn.—(Menorca).

SA BOIRA BLANCA.—Es una boireta que surt de la bahia d'Alcudia i se passetja per devers *s'escanyat* des Puig de s'Erissó i pronostica pluja dins tres dies.—(Artá).

EN PARETJAL.—Es el nom que se dona a una nigulada grossa que surt entre Llevant i Grec.—(Artá).

SA BARCA.—Es una filera de núvolats que té la forma semblant a una barca, comensa amb punta i acaba redonenca. Va de Mitjorn a Tramontana.—(Menorca).

ES CAPELL DE SENYORA.—Nuvolada redonenca que en forma de capell sòl sortir dins el Xaloc.—(Menorca)

S'ENCLUSA.—Es un nuvolat que sòl prende la forma d'aquesta eina.—(Menorca).

LA MALA DONA.—Es un nigul gruixat que sòl sortir a Ponent i pronostica tempestat.—(Capdepera).

EN BOTILLA.—Es un núvol gros i redonenc que se posa a la part de Llevant i senyala pluja pròxima.

Fins a qui els noms especials que per ara tenim recullits dels que dins la nostra regió se coneixen. No obstant hem de creure que n'hi ha moltíssims més, escampats entre la gent pagesa en especial, de les ciutats i viles de Balears. Creim que hi ha molt per espigolar dins aquest redol i esperam que tots els «Amics de la Tradició» voldran contribuir an aquesta espigolada.

Además dels núvols qui duen nom especial com els ja indicats convé també anotar els qui sense dur nom senyalen un o altre meteor V. g: Quan se posa un niguladó blanc devers Mahó i un altre damunt Capdepera indica calma i falta de vent per navegar.—(Calarratjada,—Damunt el Toru se sòl posar una boira ben coneguda que indica pluja i els menorquins diuen: «Quant la Mare de Deu del Toru du Capell prest plou».—(Menorca).— Quant el cel està ple de nigulats petits i blancs com a borrallons de cotó se diu qu'està entèpinat, clivellat i també encotonat.—(Algaida).

Tot això convé anotar-ho i arregar-ho, perque és molt interes-

sant, com també heu son els noms generals: niguls, nigulats, nigulades núvols, nuvolades, etc.

A fi de que amb més ordre se pugua fer l'enquesta la resumim en el següent

QÜESTIONARI.

- 1—¿Què són els núvols?
- 2—¿D'on surten?
- 3—Noms generals que'ls e dona el poble.
- 4—Noms especials que se dona a determinades formes d'aquells.
- 5—Què pronostica cada un d'aquests niguls.
- 6—Dites, refranys, modismes, cançons, etc. en referència als núvols

Tant com se rebrán contestacions en donarem conta en la Revista i voldriem que no quedás poble sense donar la seva contestació.

ANDREU FERRER,

ELS AMICS DE LA TRADICIO POPULAR

A fi de que sapiguem amb a qui contam en la gran tasca d'arreglar els elements folklòrics escampats dins les Balears, i perque els qui vulguin col·laborar a feina tan profitosa s'apiguem an a que s'han d'atendre, obrim una llista d'*Amics de la Tradició popular* sobre les basses sigüents:

1.ª Dins el primer n.º de la Revista hei va un bolletinet demanant l'inscripció que convé nos remetin ple i firmat els qui vulguin figurar dins la llista d'«Amics»

2.ª Tots els inscrits procuraran enviar mensualment an aquesta Redacció les contestacions que convenguen a les enquestes i qüestionaris qu'anirem publicant, sense que sia això obligació precisa per figurar en la llista; com també podran enviar-nos tots els elements folklòrics que tenguen o vagin irreplegant.

3.ª Els «Amics» s'obliguen a enviar cada any an el Director de TRESOR DELS AVIS trescents elements folklòrics dels curts: refranys, conçonetes, gloses, etc. o trenta dels llargs, cançons cavalleresques, codolades, rondalletes, etc.

4.ª En aquesta Redacció obrirem un compta a cada un dels enviants aont constaran els elements aportats i els gastos de correu quel's ocasió el seu envió, essent aquests abonats a cada un al cap del any.

5.ª Tots els «Amics» que compleixin l'obligació que imposa la basse 3.ª tendran la Revista TRESOR DELS AVIS pel preu que indicam en les basses de la publicació que van més envant. Els qui enviïn més de *mil elements folklòrics diferents* i amb això s'ha de tenir en compte qu'ls llargs valen per 10, tendrán dret a rebre gratis la Revista.

6.ª L'aplec de folklòre que formarem entre tots, estará sempre a disposició de qualsevol vulgui consultar-lo, i a poc a poc, en volums

monogràfics confegits a TRESOR DELS AVIS anirà publicant-se; de manera que tots els «Amics» arribaran així a tenir tot el folk-lòre baleàric publicat en volums, constant en cada un d'ells els noms de tots els que hei haurán contribuit.

7.ª En la revista, cada més donarem conta dels nous inscrits i dels elements que cada un vagi aportant.

Aquestes son les basses sobre les que fonamentam l'obra de replega del tresor folk lòric de Balears.

Però com resulta que'l primer n.º s'enviará únicament a les persones que creguen o se mos indiquen com a probables suscriptors o «Amics», per això ès que incluem en ella tres Bolletins d'inscripció suplicant que'ls qui rèpiqueu la Revista i els Bolletins i no vulguin figurar ni com a suscriptors ni com a «Amics» pel bè de la nostra regió baleàrica i per la bona marxa d'aquesta obra, donin el n.º o els bolletins a les persones del mateix poble que sien aficionades an aquestes coses, o la remetin an aquesta redacció si no en coneixen cap.

Es favor que agraim per endevant.

CONDICIONS

BAIX DE LES QUALS SE PUBLICA AQUESTA REVISTA

A fi de que ningú pugui al·legar ignorància en referència an aquest punt vat-aquí les condicions que regiran la present publicació:

I.—TRESOR DES AVIS, sortirà, si Deu ho vol, cada mes en fascicles de 32 planes. D'aquestes n'hi haurà 16 que formaran el cos de la revista i ademés duran confegides 16 o més planes d'una obra que se publicarà en entregues amb dret de part dels subscriptors a l'enquadernació a la rústica al acabar-se la publicació de cada volum.

II.—El fascicle de 16 planes, o sia al cos de la Revista, serà rigorosament folk-lòric, estudiant amb especialitat l'etnografia, mitologia, toponímia i tradicions populars de Balears, comparades si és possible; publicarà de tant en quant cançons amb tonada de les típiques de canstra, cantars, refranys i altres elements, notícia bibliogràfica de les obres i treballs folk-lòrics de que se tenga notícia, llistes dels «Amics de la Tradició popular», treballs de col·laboració que nos siguin enviats sobre la matèria; ressenyes de les excursions folklòriques que fassem; replegues de notes, enquestes entre els «Amics de la Tradició» etc.

III.—Encara que hajem comensat per la publicació de unes Notions de Ortografia mallorquina perque hem cregut que els no acostumats a escriure en mallorquí les seria bo poder fulletjar-les, les obres que se publiquin amb entregues confegides a la Revista seran per lo regular folklòriques, i al haver augmentat un poc més el caudal que ja tenim arreplegat procurarem que sien «monogràfiques» això es, volums d'una matèria determinada: cantars, cançons amb música, refranys, endevinalles, etc.

IV.—Recomanam als subscriptors i no subscriptors que nos escriuen treballs que concordin amb el caràcter i fins d'aquesta Revista, si

be la Direcció se reserva el dret de no admetre els que no cregui publicadors, sense obligar-se a retornar els originals ja sien o no publicats.

V.—En tots els treballs de la Redacció en que se posin com a exemple elements folk lòrics enviats per subscriptors o «Amics de la Tradició» se citaràn sempre en notes, els noms dels qui els hagen enviats, si abans no els teniem encara.

VI.—El preu de subscripció del TRESOR DELS AVIS serà de deu pessetes anyals que seràn rebaixades a «sis» pels inscrits a les llistes d'«Amics de la Tradició popular» qui demostrin esser-ho practicament enviant al manco cada any *trescents elements folk-lòrics*. El pagament el feràn els subscriptors de fora per semestres o anyades enviant l'import pel gir postal allà ont hi haja medi de fer-ho així i amb segells de correu allà ont no hi haja altre medi. El pagament s'ha de fer precisament dins els dos primers mesos de cada any o semestre, de manera que deixaràn de rebre el n.º corresponent al tercer més els qui no hagen enviat l'import de subscripció.

VII.—Per la bona administració de la Revista pregam a tots els qui rèpiquen aquest primer n.º que fassin el favor de remetre dins el sobre el bolletinet de subscripció que ajuntam, amb les indicacions que convinguen o retornar-nos el n.º els qui no vulgen èsser subscriptors.

NOTES BIBLIOGRAFiques

LLETRES A UNA MARE MAHONESA.—El cultíssim advocat de Mahó D. Pere Ballester ha publicat un follet de 116 planes en quart menor que du el títol esmentat i per subtítol *De Psicologia i Folk lore*. Conté aquest volum les sis conferències que va donar en l'Ateneu de Mahó aquest any passat. Entre les notables cites i estudis d'elements folklòrics que inclou, hi ha *Sa Rondalla i Sa Codolada, Jocs d'infants i d'adolescents* que sn moltíssim interessants. Sia enhorabona al autor.

LECTURA POPULAR.—Deixà de publicar se aquesta molt simpàtica revista setmanal dedicada a dar a coneixer els literats i escriptors en general, de llengua catalana. En son últims temps, además d'altres treballs folk-lòrics que duia ja publicats, donà a coneixer les dues insignes figures del folk-lòre catalá D. Rosend Serra i Pagès i la Srta. Adelaida Ferra i Gomis dedicant-los un n^o de la Revista a cada un. El buid que deixa aquest setmanari és molt sensible.

REVISTA ANTONIANA.—Aquesta revista de Palma, tant ben orientada i dirigida, en son número 55 ha publicades unes cançonetes mallorquines que a Montuiri el disapte del Ram canten els infants per les cases del poble seguint la costum antiga de anar a *cantar las figures*. La transcriptora d'aquests cantars D.ª Maria Verd mereix efusiva felicitació i que no sigui la darrera mostra que n publiqui del folk lòre montuirenc.

CATALANA.—Fa alguns anys que a Barcelona ve publicant-se sense interrupció amb aquest títol una revista literària la qual té oberta una secció de Folk lòre molt interessant En el'a hi han aparegut de tant en quant firmes d'escriptors balears, donant a coneixer mostres del nostro Folk-lòre Com lo que publiqui de Mallorca nos interessa moltíssim anirem donant conta d'aquí en avant dels treballs que hi surtin.